

Foreningen !les har i over 25 år vært en ambassadør for lesere, litteraturen og formidlingen. Vi har vært aktive i tidligere lesestrategier, og er glade og spente over at regjeringen nå etablerer en ny leselyststrategi. Vi har mye erfaring og kompetanse og er klare til å bidra i arbeidet med å skape lesere og bygge en kultur for lesing.

Utfordringer

Det er mange utfordringer knyttet til leselyst, men også mange løsninger og positive erfaringer vi kan ta med oss inn i arbeidet med å skape en kultur for lesing. Tidsaspektet er helt klart en utfordring. Lesing av litteratur konkurrerer med mange andre medier med en annen gjennomslagskraft og et annet nedslagsfelt. Teknologigiganter, strømmetjenester og spillindustrien opererer med helt andre ressurser enn det vi som jobber med lesing har. Vi kan ikke styre hva folk skal bruke tiden på, men vi kan synliggjøre hvorfor litteraturlesing er *verdt* å bruke tid på.

Både nasjonal og internasjonal forskning er tydelig på de positive effektene lesing av papirbøker har, men det er utfordrende å nå gjennom med argumenter for å lese bøker istedenfor å bruke mer tid på skjerm. Den økte skjermbruken blant alle aldersgrupper er en stor utfordring dersom målet vårt er at vi skal forbedre leseferdigheter og skape gode litterære leseopplevelser. Det får konsekvenser for evnen vår til å fordype oss, konsentrere oss og å tenke lange tanker. Dette gjelder særlig barn og unge, og derfor er det viktig at det øves på langlesing i både skolen og på fritiden.

Det er en utfordring at litteraturen ikke er like tilgjengelig for alle. Det kan være stor avstand til lokale bibliotek, eller manglende tilgang på gode skolebibliotek. Dette fører til at litteraturtilbudene varierer og dermed heller ikke klarer å utjevne sosiale forskjeller. Vi trenger nærhet til folkebibliotekene, gode skolebibliotek med en ansatt skolebibliotekar på hver eneste skole og å styrke innkjøpsordningene. For å få gode leseopplevelser som gjør at man får lyst til å lese mer, og som styrker en kultur for lesing, er det avgjørende at det finnes et mangfold av bøker lett tilgjengelig og gode formidlere som kan koble riktig bok med riktig lesere, men også utfordre lesernes preferanser og gi dem mulighet til å oppdage noe de ikke visste at de likte.

Det er en utfordring at mange har en negativ holdning til å lese og at engasjementet for litteraturen ikke opprettholdes gjennom livsløpet. Vi trenger gode forbilder, voksne som bidrar til å skape en positiv lesekultur og som tar et større ansvar for å etablere gode leserutiner, særlig gjennom høytlesing.

Det er en utfordring at vi ikke starter tidlig nok med å introdusere lesing som en aktivitet det er naturlig og vanlig å gjøre på ulike arenaer. Det er aldri for sent å bli en leser og å oppnå gode leseopplevelser, men det kan bli en utfordring dersom man mister tilgang og tilbud i en sårbar alder, som for eksempel i ungdomstiden. Derfor er det viktig at man tidlig får et forhold til lesing og litteratur, aller helst helt fra man er spedbarn. Deretter må innsatsen opprettholdes gjennom barndommen og ungdomsalderen, slik at vi sørger for at lesetiltak er tilgjengelig gjennom ulike faser i livet.

Vi i Foreningen !les ser det også som en utfordring at det er nedgang i ungdomsbokutgivelser, lite sakprosa for ungdom og at oversatte ungdomsbøker ikke prioriteres lenger på grunn av dårlig inntjening for forlagene. Vi risikerer at unge lesere mister bredde og mangfold i litteraturen de har tilgjengelig, og at ungdom heller prioriterer å lese engelske bøker foran norske. Dette kan bli en utfordring for et lite språkområde som jo norsk er.

Målgrupper

For oss i Foreningen !les er barn, ungdom, foresatte og voksne som jobber med barn og ungdom sentrale målgrupper. Vi kan nå små barn og deres foreldre via helsestasjoner, barnehager og bibliotek. Slik kan vi også koble på helsesykepleiere, barnehageansatte og bibliotekarer, og skape et tettere samspill mellom disse aktørene. Vi kan nå barn og ungdom i skolen, bibliotekene og på fritidsarenaen, samtidig som vi kan engasjere lærere, bibliotekarer, idrettstrener og andre voksne som er tett på disse målgruppene.

Tiltak

Vi har følgende tre konkrete tiltak til den kommende leselyststrategien:

Bokstart – helsestasjoner, barnehager og bibliotek

Bokstart er et internasjonalt prosjekt som går ut på å dele ut gratis bøker og informasjonsmaterieell om språkutvikling til små barn og deres foresatte i samarbeid med helsestasjoner og bibliotek. At det å lese sammen med små barn er viktig og har en positiv effekt, både for relasjonen mellom barn og voksne og for barns språkutvikling, underbygges av forskning (se [Kucirkova & Grøver, 2022](#)). Ved å oppmuntre foresatte til å lese sammen med barna sine, kan Bokstart bidra til å styrke foreldrenes rolle for barnas språk- og identitetsutvikling, og legger til rette for leselyst og barnas senere lese- og skriveferdigheter. Foreningen !les har gjennomført en pilot i Oslo og ekstern evaluering av tilbakemeldinger fra foresatte, helseyskepleiere og bibliotekarer (<https://www.uis.no/nb/forskning/bokstart-prosjektevaluering>). Vi ønsker å legge til rette for at Bokstart skal bli et nasjonalt tiltak i Norge, og har etablert et bredt nettverk som gjør at tiltaket kan igangsettes i flere kommuner. Bokstart kobler helsestasjoner og bibliotek lokalt om en felles satsning på de minste, men bør også ha som mål å inkludere barnehager. En ny leselyststrategi kan enkelt inkludere Bokstart som et satsingsprosjekt i hele landet.

Lesetiltak gjennom hele skoleløpet

Foreningen !les har en sterk posisjon i skolen og når årlig totalt nærmere en halv million barn og unge gjennom alle våre tiltak. Vi har erfart hvor viktig det er at våre nasjonale tiltak i skolen er gratis og får tid til å modnes og utvikles. Det er en gavepakke til lærerne og gjør at skolene enkelt kan legge til rette for lesing av samtidslitteratur innen ulike sjangre og på begge målformer, engasjement, fordypning, medvirkning og medbestemmelse. Prosjektene bidrar også til å utvikle sosiale fellesskap i klassene og på skolene, og inkluderer både gutter og jenter. Litteraturen blir en felles referanseramme for elever i alle landets regioner uavhengig av kjønn, bosted og bakgrunn som leser. Alle våre tiltak i skolen kan helt konkret implementeres i en ny leselyststrategi, men hvis vi skal fremheve noen særlig velfungerende tiltak, er det Bokslukerprisen på mellomtrinnet, Uprisen og tXt-aksjonen på ungdomsskolen, og Ungdommens kritikerpris i videregående skole. Samtidig ser vi behovet for å utvikle konkrete tiltak for elever på småtrinnet, en målgruppe som per i dag ikke har et tilbud fra Foreningen !les, men som etterspør det.

Fritidsarenaen

Fritidslesing er viktig for å bli en god leser og for å oppdage gleden ved å lese. Foreningen !les har lang erfaring med å utvikle tiltak på ulike arenaer, og lanserer Midtsirkel. Det er et prosjekt som bygger på mye av vår kompetanse med å bringe litteratur og formidling ut på idrettsarenaen. I Midtsirkel skal ungdom kobles med toppspillere på lag i Eliteserien og Toppserien. Målet er at ungdom i skoleklasser eller fotballag utfordrer en toppspiller til å lese samme bok. Det kan for eksempel være vinnerboka i Uprisen – årets ungdomsbok. Etter leseperioden møter de unge leserne toppspilleren på biblioteket eller klubbhuset for en nærmere samtale. Det er de unge som leder samtalen med toppspilleren. Midtsirkel vil sørge for dybdelesing, men også synliggjøre lesende rollemodeller og etablere et tettere samspill mellom unge lesere, lokale fotballspillere og bibliotekene.

Gode eksempler

Foreningen !les er glade for at regjeringen ønsker gode eksempler på tiltak som fungerer. Det er viktig at leselyststrategien også spiller på kunnskap vi allerede har og tar mål av seg å videreutvikle etablerte og suksessfulle prosjekter. Foreningen !les har over tid utviklet flere tiltak, særlig i skolen, som har høye påmeldingstall og får gode tilbakemeldinger fra dem som deltar.

Bokslukerprisen, Uprisen og Ungdommens kritikerpris kan også nevnes som gode eksempler. Dette er prosjekter som er godt kjent i skoleverket og som er attraktive for lærere og elever å delta på. Prosjektene treffer de aktuelle diskusjonene om lesing på en svært tilfredsstillende måte. Det handler om et kontinuerlig arbeid og ikke et stunt. Det handler om samtidslitteratur, fordypning, medvirkning og kritisk

lesing. Det handler om litterære samtaler, sosiale fellesskap og tverrfaglighet. Det handler om en kultur for lesing.

Vi vil også trekke frem *Bokstart* som et godt eksempel. En rapport fra Læringsmiljøsentret ved Universitetet i Stavanger og Universitetet i Oslo av piloten vi gjennomførte i samarbeid med helsestasjoner og Deichman bibliotek i Oslo, viste at Bokstart ga foreldre en anledning til å lese sammen med barna, og skapte en rolig stund der boken ble en ramme for felles oppmerksomhet og tilknytning. Helsesykepleiere opplevde at Bokstart ga dem en inngang til å snakke med foreldre om barnets språkutvikling, og bibliotekarene uttrykte at Bokstart la til rette for en tettere kommunikasjon med foreldre som ellers ikke leste for sine barn. Evalueringen av Bokstart i Sverige peker også på at voksne omsorgspersoner oppdaget verdien av å lese for sin egen del og slik ble lesende rollemodeller for sine barn.

Et annet godt eksempel er prosjektet *Lesefrø*, et samarbeid mellom Deichman og barnehager i Oslo, og Bokstart Fredrikstad. Vi mener også at bibliotekenes egen lesekampanje, *Sommerles*, er viktig for å opprettholde lesing i sommerferien. Den engasjerer mange barn i en periode der lesing for flere kanskje blir nedprioritert. Samtidig er det viktig at gode lesevaner og leseopplevelser skapes gjennom alle årstider.

Andre områder

Foreningen !les mener følgende områder også er viktige i en ny leseleststrategi:

Langsiktighet

Det tar tid å endre vaner og bygge en lesekultur. Strategien må derfor ha forutsigbare rammer. Mye av arbeidet som hele lesefeltet over lang tid har gjort, bør anerkjennes og inkluderes i strategien. Og nye tiltak må få tid til å utvikles. Det må settes av midler til prosjektledelse slik at nye tiltak ikke går på bekostning av allerede godt etablerte og fungerende leselesttiltak.

Barnehage-, lærer- og bibliotekutdanninger

Vi mener det er viktig å sørge for et bedre samarbeid mellom bibliotek-, barnehage- og lærerutdanninger. Vi har i flere år vært en pådriver for mer litteratur inn i utdanningene, slik at de kommende barnehageansatte og lærere får kjennskap til barne- og ungdomslitteraturen, erfaring i å bruke litteraturen aktivt, og selv blir motiverte til å lese. I tillegg er det viktig å få til et samarbeid på tvers av lærer- og bibliotekutdanningene. På denne måten kan studentene få innsikt i hverandres kompetanse noe som kan legge grunnlag for samarbeid i arbeidslivet.

Lydbøker

Lydbokformatet er i utvikling. Vi mener bibliotek må sikres tilgang til lydbøker på lik linje som med andre formater. Lydbøker er viktige for dem som opplever utfordringer med å lese og har en demokratisk effekt ved at alle kan få tilgang til litteraturen. Vi mener også at personer med kort botid i Norge bør få adgang til lydbøker via for eksempel NLB.

Samlet innsats

En ny leseleststrategi må være nasjonal. Det er viktig at tiltak ikke er avhengig av hver enkelt kommunes prioriteringer eller lokale ildsjeler. Det må ligge et overordnet ansvar til grunn. Samtidig er det viktig at vi legger til rette for en samlet innsats der ulike organisasjoner, institusjoner, institutt osv. får brukt sin spisskompetanse og utnyttet sine kjerneområder. Vi må styrke det som fungerer og sammen utvikle tiltak som kan overvinne utfordringer. Foreningen !les ønsker også at vi tilegner oss mer oppdatert kunnskap om litteratur og lesing. Mye av samtalene og debattene tar utgangspunkt i statistikk som igjen legger grunnlaget for både retorikk og politikk. De gode eksemplene som skjer rundt litteraturen på ulike arenaer rundt omkring, der møter skjer mellom bøkene og leserne, mellom formidlerne og leserne, og forfatterne og leserne, de ser vi ikke i prosenter og grafer. Leselyst er vanskelig å måle, så kanskje må en leseleststrategi også ta mål av seg å etablere en mer nyansert måte å snakke om unges lesing på, som vektlegger glede, motivasjon, engasjement og utvikling av leseinteresse når målet er, som de danske forskerne Balling og Vestergaard, sier, «[at flere barn og unge på tvers av bakgrunn skal oppleve at de er en del av en lesekultur.](#)»